

در تفکر شهید سید حسن مدرس و میرزا کوچک خان

اندیشه وحدت اسلامی در تاریخ معاصر ایران به عنوان یکی از عناصر کلیدی در مقاومت علیه استعمار و نفوذ بیگانگان، در تفکر دو شخصیت برجسته، شهید سید حسن مدرس و میرزا کوچک خان، تجلی یافته است. این یادداشت به بررسی ابعاد مختلف این اندیشه و تأثیر آن بر مبارزات ملی و دینی این دو شخصیت می‌پردازد.

وحدت اسلامی به معنای همبستگی و اتحاد مسلمانان در برابر تهدیدات خارجی و داخلی است. این مفهوم نه تنها یک آرمان مذهبی، بلکه ابزاری استراتژیک برای حفظ استقلال و هویت ملی به شمار می‌آید. در دوران قاجار و پهلوی، ایران با چالش‌های جدی از سوی قدرت‌های استعماری مانند انگلیس و روسیه مواجه بود و نیاز به یکپارچگی میان مسلمانان بیش از پیش احساس می‌شد.

شهید سید حسن مدرس: پیشوای وحدت

شهید مدرس، به عنوان یکی از نمایندگان برجسته مجلس شورای ملی، همواره بر لزوم اتحاد مسلمانان تأکید داشت. او در سخنرانی‌ها و فعالیت‌های سیاسی خود، خطرات ناشی از اختلافات مذهبی را گوشزد می‌کرد و بر این باور بود که قدرت‌های استعماری با بهره‌گیری از این اختلافات، قصد تضعیف جامعه

اسلامی را دارند.

در پاسخ به استفتایی درباره نهضت جنگل، مدرس حرکت میرزا کوچک خان را "عملیات مقدس" خواند و آن را الگویی برای دیگر مسلمانان دانست. این موضع نشان‌دهنده درک عمیق او از ضرورت وحدت اسلامی به عنوان یک ابزار مؤثر در مقابله با استعمار بود.

میرزا کوچک خان: نماد مقاومت

میرزا کوچک خان نیز با تأسیس "جمهوری اتحاد اسلام" در گیلان، تلاش کرد تا یک ساختار سیاسی مبتنی بر اصول اسلامی ایجاد کند. او بر این باور بود که تنها از طریق همبستگی اسلامی می‌توان به مقابله با تهدیدات خارجی پرداخت که نشان‌دهنده رویکرد فراگیر او نسبت به مفهوم وحدت اسلامی بود.

شباهت‌ها و پیوندهای فکری

شهید مدرس و میرزا کوچک خان هر دو بر اهمیت وحدت اسلامی تأکید داشتند و آن را به عنوان ابزاری برای تقویت مقاومت در برابر استعمار خارجی می‌دیدند.

ابزار مقابله با استعمار: هر دو شخصیت وحدت اسلامی را نه تنها یک هدف آرمانی، بلکه ابزاری عملی برای تقویت جبهه داخلی در برابر تهدیدات خارجی تلقی می‌کردند. مدرس با استفاده از تریبون‌های سیاسی خود در مجلس شورای ملی، سعی در ایجاد همبستگی میان اقشار مختلف جامعه داشت، در حالی که میرزا کوچک خان با تشکیل جمهوری اتحاد اسلام، تلاش کرد تا یک ساختار سیاسی مبتنی بر اصول مشترک دینی ایجاد کند.

تعریف دینی-ملی از وحدت: هر دو شخصیت مفهوم وحدت اسلامی را نه تنها به عنوان یک اصل مذهبی، بلکه به عنوان مکمل هویت ملی خود می‌دیدند. آنان بر این باور بودند که مسلمان بودن و ایرانی بودن دو روی یک سکه‌اند و برای مقابله با تهدیدات خارجی باید این دو هویت را در کنار هم تقویت کرد. انتقاد از اختلاف‌افکنی داخلی: شهید مدرس و میرزا کوچک خان هر دو مخالف تفرقه داخلی بودند. آنان بر این باور بودند که اختلافات مذهبی یا قومی، ابزار قدرت‌های خارجی برای تسلط بر جوامع اسلامی است. بنابراین، هر دو در سخنان و اعمال خود بر لزوم ایجاد انسجام و همبستگی میان مردم تأکید داشتند.

استفاده از آموزه‌های دینی: هر دو شخصیت از آموزه‌های دینی برای بیدار کردن مردم و ایجاد وحدت استفاده کردند. مدرس به عنوان یک روحانی برجسته، همواره سعی می‌کرد تا مسائل سیاسی را با مبانی دینی پیوند دهد و میرزا کوچک خان نیز با تکیه بر اصول اسلامی، تلاش کرد تا حمایت اقشار مختلف جامعه را جلب کند.

نتیجه‌گیری

اندیشه وحدت اسلامی در تفکر شهید سید حسن مدرس و میرزا کوچک خان، نه تنها به حفظ هویت ملی کمک کرد، بلکه الگویی برای مبارزات ضد استعماری در تاریخ معاصر ایران فراهم آورد. این اندیشه همچنان

می‌تواند الهام‌بخش نسل‌های جدید باشد تا با تکیه بر اصول مشترک دینی و فرهنگی، در برابر تهدیدات داخلی و خارجی ایستادگی کنند.

نویسنده: صالحی خوانساری